

Pênasekirina Edebîyata Zarokan û Zarokatîyê

Defining Children's Literature and Childhood

Karin LESNIK-OBERSTEIN

Karin LESNIK-OBERSTEIN	Professor ORCID: 0000-0002-4970-0556 University of Reading, Department of English Literature, United Kingdom k.b.lesnik-oberstain@reading.ac.uk
Wergêran: Ferhat YILMAZ	Research Assistant ORCID: 0009-0000-4737-4665 Mardin Artuklu University, Kurdish Language and Culture Department, Mardin-Turkey ferhatyilmaz4546@gmail.com
Jêgir Citation Atf	Lesnik-Oberstein, K. (2025). Pênasekirina Edebîyata Zarokan û Zarokatîyê. Wer. Ferhat Yılmaz. <i>Artuklu Kurdology</i> (18). 97-109
Dîroka Şandinê Submission Date Geliş tarihi	23.09.2024
Dîroka Qebûlê Acceptance Date Kabul Tarihi	13.11.2024
Dîroka Weşandinê Publication Date Yayın tarihi	30.01.2025
Cureyê Gotarê Article Type Makale Türü	Gotara Wergerê Translation article Çeviri makalesi
Hakemî Peer-Review Hakemlik	Cot Nenas – Du ji derve Double anonymized - Two External Çift Taraflı Kör Hakemlik – İki hakem
Bejana Etîk Ethical Statement Etik Beyanı	Hatîye beyankirin ku di pêkanîn û nivîsîna vê xebatê de hemû rêzîkên zanistî û etîk hatine şopandin û hemû çavkanî bi awayekî têtûz hatine referanskirin <i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i> Bu çalışma yapılırken ve yazılırken bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve kullanılan tüm kaynaklara uygun şekilde atıfta bulunulduğu beyan edilir.
Kontrola İntihalê Plagiarism Checks Benzerlik Kontrolü	Belê – iThenticate Yes – iThenticate Evet – iThenticate
Nakokiyên Berjewendîyan Conflicts of Interest Çıkar Çatışması	Di gotarê de di navbera nivîskar û ti aliyên din nakokîya berjewendîyê tune ye. <i>There is no conflict of interest between the author and any parties in the article.</i> Yazar ile makalede yer alan taraflar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Alîkarîya Darayî Grant Support Maddî Destek	Nivîskar beyan dike ku wî ji bo vê vekolînê ti fonên derveyî wernegirtine. <i>The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.</i> Yazar(lar), bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul etmektedirler.
Mafê Telifê & Destûr Copyright & License Telif Hakkı & Lisanslama	Nivîskar li jêr lîsansa CC BY-NC 4.0 mafê xwe yê li ser xebata xwe diparêzin. <i>Authors publishing in the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.</i> Dergide yayın yapan yazarlar, CC BY-NC 4.0 kapsamında lisanslanan çalışmalarının telif haklarını saklı tutarlar.

Di bingeha hewla ‘edebîyata zarokan’ de peyitandina pênaseya wê cih digire. Ew ji cureyekî pirtûkan pêk tê ku hebûna wan bivênevê girêdayî têkiliyê ferzîkirî ya bi xwînerên taybet (zarokan) re ye. Ji ber vê yekê pênaseya ‘edebîyata zarokan’ ji aliyê amanca wê ve tê piştgirîkirin. Ew dixwaze bibe tişteke taybet; lewra ev taybetî ye ku wê bi xwîneran re, ‘zarokan’, girê dide û ew bi awayekî aşkere û dilxwazane vê têkilîdariya xwe dipejirîne. Lê gelo pirtûkên zarokan ew in ku ji hêla zarokan ve hatine nivîsandin an ji bo zarokan hatine nivîsandin? A rastî; ‘ji bo’ zarokan pirtûkek nivîsandin tê çî watayê? Eger pirtûkek ‘ji bo’ zarokan hatibe nivîsandin, lê ev pirtûk (tenê) ji hêla mezinan ve hatibe xwendin dîsa jî ew wekî pirtûkeke zarokan tê hesibandin? Eger pirtûkine ‘mezinan’ ji hêla zarokan ve bèn xwendin, ew wekî ‘edebîyata zarokan’ tèn hesibandin? Wekî ku rexnegirê Brîtanî John Rowe Townsend diyar dike:

Robinson Crusoe teqez ji bo zarokan nehat nivîsandin; û hem pirtûkên *Alice* bi tîra xwe xîtabê mezinan nake? Eger *Tom Sawyer* ji edebîyata zarokan be, *Huckleberry Finn* çî ye? Eger *Jungle Books* (Pirtûkên Daristanê) ji edebîyata zarokan bin, *Kim* û *Stalky* çî ne? Û eger *The Wind in the Willows* (Bagera li nav Darên Bîyê) ji edebîyata zarokan be, *The Golden Age* (Serdema Zêrîn) çî ye? Û ev mînak gelek in (Townsend, 1980, r.196).

Di warê edebîyata zarokan de pênasekirina deqan û nepejirandina curesazîyê eger wekî mijareke negiring bê dîtin, dê ev gelekî kêşesaz be; herçend hemî gelemşe ev yek nebe jî. Eger em heta nezanin kîjan pirtûk ji ‘pirtûkên zarokan’ tèn hesibandin, em çawa dizanin ku pirtûkên baştirîn ji bo zarokan kîjan in? Lewma ji bo hemî rexnegirên ku vê tîgîhê bi kar tînin, di bingeha xwe de ‘edebîyata zarokan’ tê wê watayê: pirtûkên ku ji zarokan re baş in, bi taybetî yên ku ji hêla nîrxên hestî û sincî ve baş in. Em dikarin nîşaneyên wê nêrîne di hizra rexnegirê Kanadî Michele Landsber de bibînin:

Pirtûkên baş ji bo zarokan gelekî sîdewer in. Baştirîn hêla wan ew e ku ew asoya nêrînen zarokan fireh dikin û di hizra wan de pîrhêliyeke xweş a jîyanê diafirînin... Tu demborandineke din ji zarokan re bi qasî pirtûkên baş alîkar nînin, ew di zarokan de hesta empatîyê û mirovhezîyê geş dikin. Tu kêfxweşîyeke din bi qasî pirtûkan nikare hişê zarokan bi simbol, model, pîrhêlî û derfetên jîyanê dewlemend bike) Landsberg, 1987, 34)

Wataya edebîyata zarokan wekî ‘pirtûkên ku ji zarokan re baş in’ du tiştan nîşan dide: A yekem, bêjeyên hevîr ên ‘edebîyat’ û ‘zarok’ di raveka ‘edebîyata zarokan’ de nikarin ji hev bèn veqetandin û her yek tenê bi wataya xwe ya xweser bê fêmkirin; ya duyem, lewra ji nû ve pevgerîdana van her du bêjeyan wekî ‘edebîyata zarokan’ dê bi me nede zanîn ka ew çî watayê di xwe de di hundirîne. Di ravekê de her du bêje bi temamî hevûdu diwesifînin û wataya hevûdu ji bo amanca tîgeha sazîrî vediguherînin. Bi kurtasî; bêjeya ‘zarok’ ya ku di ‘edebîyata zarokan’ de cih digire, watayeke taybet dide bêjeya ‘zarok’. Ev bêje bi awayekî teng amaje bi zarokan nake; mesela qesda ji zarok ne ew e ku di qadeke wekî perwerde, derûnnasî, civaknasî, dîrok, huner û edebîyatê de cih bigire. Bi heman awayî bêjeya ‘edebîyat’ê ya ku di ‘edebîyata zarokan de’ cih digire, watayeke taybet dide bêjeya ‘edebîyat’ê. Ne hewce ye ku ew bi ‘edebîyateke’ din re bê berawirdkirin, nemaze bi edebîyata ‘edebîyata mezinan’ re.

Digel vê nêrîne, yek ji bingehîrîn taybetmendiyê rexne û teoriya edebîyata zarokan ew e ku bêjeyên ‘edebîyat’ û ‘zarok’ yên di ‘edebîyata zarokan’ de dişên ji hev bèn veqetandin û ji hevûdu kêm zêde azade ne; û hem rasterast amaje bi ‘edebîyat’ û ‘zarokên’ din dikin. Rexnegir ji bo ku vê nêrîna xwe xurt bikin, gelek caran ji teoriyên perwerde, derûnnasî, civaknasî, dîrok, huner û edebîyatê yan piştgirî digirin yan jî serî li angaşên wan didin. Lêbelê ev rexnegir agahiyên ji qadên din herdem li gorî nêrînen xwe yên taybet bi kar tînin.

Qismen sedema vê aloziyê, tîgîhiştina bêjeya ‘zarok’ a di edebîyata zarokan de ye, lewra ev bêje di çarçoveya seha takekesî û bersivên hestî de tê gengeşîkirin. Mînak, rexneya edebîyata zarokan a rastî

pir kêr (lê gelek şiroveyên bêsinor dike) bala xwe dide gengeşiyên birêkûpêk yê derbarê mijarên hişî de; bala xwe nade mijarên wekî lihevhatina listeyên bêjeyan ku ji hêla derûnnasên perwerdeyê ve tên sazîkirin, asta bêjeyan a di pirtûkan de û yan jî asta kemilîna hişî ku ji bo têgihîştina naveroka pirtûkan pêwîst e. Herçend ev mijar di bin banê ‘edebîyata zarokan’ de cih negirin jî, ew di qada derûnnasiya zarokan de tên hesibandin yan jî ji bo sazîkirina pêşnûmayên xwendineke kêrhatî ya xurt guncan tên dîtin. Ev rewş di klavûzên mamosteyan de jî xwe dide dest ku ji bo edebîyata zarokan hatine amadekirin. (Wekî xebatên Lonsdale û Mackintosh 1973; Huck 1976; Sadker û Sadker 1977; Smith û Park 1977; Glazer û Williams 1979; û Norton 1983.) Ev xebat hewl didin ku di navbera pirtûkên zarokan û lêkolînên perwede û derûnnasiyê de têkiliyekê saz bikin. (Ev hewl, heta eger gelekî li ber hatibe ketin jî, di xwe de gelek sextiyan dihewîne. Di mînakên herî baş de jî destkeftin bi encamên qels bi dawî dibe. Divê mirov tenê bala xwe bide ser gengeşiyên domdar yê ku dibêjin divê em çawa sîstema bingehîn a xwendinê bi zarokan bidin fêrkirin.) A rastî, di gengeşiyên hevdem yê xebatên edebîyata zarokan de bala rexnegiran bi giranî ser vê ye ku gelo dê pirtûk meraqa ‘zarokê’ bikişîne û yan jî çawa bikişîne; gelo dê ‘zarok’ jî pirtûkê ‘hez’ bike û yan jî dê pirtûk ‘xweşa’ wan biçê.

Herçend ku têgeha ‘edebîyata zarokan’ di xwe de kêşeya pênaseyê dihewîne û di navbera rexnegiran de bûye sedema gengeşiyên, bi gelemperî hatiye pejirandin ku têgeha ‘zarok’ bi heman awayî di xwe de kêşeya pênaseyê nahewîne; rexnegir bi tundî li hember wê angaştê rawestane ku angaşt dike pênaseya zarokê ne zelal e. Digel ku ev wiha tê pejirandin, lêbelê hin kesên wekî dîroknas Philippe Ariès û civaknas Margaret Mead û Martha Wolfenstein (1955) di xebatên xwe de diyar kirine ku pênaseya ‘zarokatî’ yê pir kêr jî be di qonaxên cihê yê dîrokê de û di çandên cihê de ji hev cuda bûye. Wekî ku Ariès diyar dike:

Divê bê zanîn ku nêrînên bi van têkiliyan (ên malbatî) re eleqedar di hin demên dîrokê de dibe ku ji hevûdu cuda bin, lewra ev dem bi êwrên dirêj ên dîrokê ji hev hatine veqetandin. Tiştên ku niha me eleqedar dike dîroka fêma malbatê ye, ne şayesandina reftaran yan jî xwezaya zagonê... Fêma zarokatîyê divê bi dilovaniyê re neyê tevlihevîkirin ku em ji bo zarokan hest dikin: Ew tê wataya ferqîkirina xwezayêke taybet a zarokatîyê. Ev xwezaya taybet a zarokan ji mezinan cuda dike, heta ji nûciwanan jî (Ariès, 1973, r. 8, 125).

Ariès aşkere dike ku ‘malbat’ û ‘zarokatî’ du fêr in ku di sazîyên çandî û civakî de xwedan erk in. Ev erk xwe di guhestina hewl û nîrxên guherbar ên sincî, reftarî û civakî de nîşan dide.

Teorîsyenê Brîtanî Jacqueline Rose bi hûrgilî li ser nêrînên ên wekî Ariès radiweste. Dewsa ku ew bala xwe bide rêça guherînên dîrokî û çandî, Rose nêrînên Ariès ên derbarê edebîyata zarokan de di çarçoveya çanda Rojavayê de di nav pêvajoyêke hevdem de dinirxîne. Rose diyar dike ku:

Sêwirîna zarokan li ser nêrînekê venîştiye ku dibêje zarokek heye. Lewra divê ew muxatabê bê girtin û pê re axaftin jî divê hêsan be. Hizra bêgunehbûna zarokê gelek gunehan vedişêre... *Peter Pan* di çanda me de wekî abîdeyekî sêwirîna zarokan cih digire ku xwedî angaştên xwe yê nepêkan e. Ev angaşt ew e ku dibêje ew zarokan temsîl dike, bi wan re diaxife û ji bo wan hatiye nivîsandin. Ew zarokan wekî komek qebûl dike ku dikarin bîr nasîn û muxatabê pirtûkê bîr girtin (Rose, 1984, r.1)

Rose diyar dike ku hêj di serî de ‘zarok’ jî hêla çîn, gel, nijad, zayend hwd. ji hev hatine veqetandin. Lêbelê angaştên wê ji vê gelekî derasayîr e: Li gorî Rose ‘zarok’ têgeheke sazîrî ye. Ew li gorî daxwazên nivîskar û rexnegirên edebîyata zarokan hatiye sazîkirin. Ew ne têgeheke ‘aşkere’, ‘objektîf’, û ‘zanistî’ ye. Di hizra Rose de pêwîstiyên mezinan di çarçoveya termînolojiya Freudîen de tên gengeşîkirin ku ev pêwîstî bi binhişê mirovan re eleqedar in. Lewra Rose ne di wê baweriyê de ye ku pêvajoya sazîkirina têgeha ‘zarok’ û pirtûkên ji bo vê têgehê bi hêsanî dikare (yan jî divê) bê rawestandin. Ev pêvajoya xwedî erkên giring e ku Rose hewl dide wan bi pênaseyên xwe baştir fêr bike. A rastî edebîyata zarokan û rexneya edebîyata zarokan angaştên Rose zêde bi kar neanîne û jixwe ji

gelek awayan nikarin bikin jî. Lewra hebûna van qadan bi temamî girêdayî têgeha ‘zarok’ a sazkirî ye. Tê xuyan ku hemî xebatên wan ji bo vê ‘zarok’ê ye. Lêbelê, çî digel angaştê Rose yan çî bêyî wê, edebîyata zarokan û rexneya wê melheseya gelek ‘zarokên’ din (pirî caran li dij) dike. Ev yek jî nîşan dide: Mirov divê bipejirîne ku yan têgeha ‘zarok’ê sazkirî ye. Dubare divê em bibêjin ku divê ev têgeha ‘sazkirî’ wekî tişteke vala û bêwata neyê dîtin. Ev têgeh divê bi awayekî felsefîk bê fêmkirin ku bi watayên cuda xwe dikemilîne; yan jî dibe ku derbarê vê têgehê de hin rexnegir ji yê din rastir in, lewma divê nêrînen wan bêhtir bîn pejirandin.

Ger wisa be kêşeya edebîyata zarokan û teoriya wê di navbera rageşîya sînoren qadê de derdikeve holê ku ji aliyê valahî û lihevnekirinên ferezî ve hatiye sazkin. Ev gengeşî li derdora van nêrînan dibore: Têgehên ‘zarok’ û ‘edebîyat’ aşkere, lihevhatî û ji hêla hişî ve watadar in; bikaranîna têgehên ‘zarok’ û ‘edebîyatê’ di raveka ‘edebîyata zarokan’ de di watayên gelek xweser de tînan bikaranîn ku gelek caran pirdirûvî û guherbar in. Hewldanên pênasekirina ‘edebîyata zarokan’ û ‘zarok’ê (ya xwîner) jî di vê qada gengeşiyê de tînan bikaranîn. Teorîsyenê çandê yê Britanî Fred Inglis dibêje ku:

Korbînî ye ku mirov nepejirîne ku romannûsên zarokan ji bo xebatên xwe hin nerît bi pêş nexistine. Pêşveçûneke bi vî rengî dîmahîka xwezayî ya pergala hûngulî û nepenî ya rêgez, hînbûn, jiberxweyî, nerît, dirûv û lihevnanî ye. Ev yek dema ku mezin ji zarokan re çîrokan dixwînin an jî bi wan re bi awayekî zarokane diaxivin xwe dide der (Inglis, 1981, r. 101).

Rexnegira Awustralya Barbara Wall dipejirîne û tevahiya dahûrîna xwe ya pirtûkên zarokan li ser ‘vê qenaetê’ saz dike ku “mezin ... eger di çîrokê de xîtabî zarokan bikin cuda diaxivin... Ev axaftin carinan veşartî û carinan jî bi aşkere xwe di vegêrana nivîskar de dide der ku ev yek jî dibe dirûvê pirtûka zarokan.” (Wall 1991:1-2) Lêbelê rexnegirê Britanî Nicholas Tucker diyar dike ku awayê nêrîna Inglis û Wall ji aloziyê dûr nakeve; li gorî wî “herçend pir kes dipejirînin ku di navbera edebîyata mezinan û zarokan de cudahiyan aşkere hene, lêbelê dema ku wext bê ravekirinê dibe ku ew pir dijwar dibînin diyar bikin ka bi rastî cudahiyan di navbera wan de çî ye” (Tucker, 1981, r.1).

Ji ber ku ji mêj ve ye erkê rexnegirên edebîyata zarokan ew e ku biryar bidin ka kîjan pirtûk ji bo zarokan baş in û çima, lewma hemî rexne û dahûrînen edebîyata zarokan ên derbarê pênaseya ‘edebîyata zarokan’, ‘zarok’ û ‘edebîyatê’ (çî bi gotinên nepenî û çî bi yênan aşkere) teji ne. Gava ku rexnegir diyar dikin ku wan bi awayekî biryar daye ku pirtûkek ji bo zarokan baş e, ev bi rastî tê wê watayê ku wan ji bo bikaranîna zarokan erkek li wê pirtûkê bar kirine û ev yek jî hizra wan a derbarê zarokan de aşkere dike ka zarok kî ye û çî difikire (nemaze dema ku berhemek dixwîne). Joan Aiken dibêje ku wê bi zanatî di pirtûkên xwe de cih nedaye peyamên sincî; lewra li gorî wê “zarok li hemberî sinca derewîn xwedî bertekeke xwezayî ya xurt in. Zarok pê dihesin ka kengê salmezînek xwedî rojeveke sincî ye, berî ku ew hêj devê xwe vekin” (Aiken, 1973, r.149). Lêbele Rosemary Sutcliff dibêje ku “Ez ji berpîrsiyariya karê xwe haydar im û ez hewl didim ku dema ji pirtûkên min dixwînin hin peyamên sincî ber guhên zarokan bixim.” (Sutcliff 1973: 306). Pamela Travers, afirînerê *Mary Poppins*, dibêje ku “Hûn beşek ji xeyalên xwe nabirin û pirtûkek nanivîsin, xaseten ji bo zarokan; lewra heke hûn dirûst bin, bi rastî hûn nizanin zarokî li ku diqede û kamilbûn li ku dest pê dike. Kemilîn bêsînore e û hemî yek e” (Cott 1984: xxii). E.B. White dibêje ku “Divê hûn bi giran binivîsin, ne bi sivik. Zarok daxwazkar in... Ew hema hema bê pîrs her tiştê qebûl dikin ku hûn bi dilpakî, wêrek û aşkere pêşkêşî wan dikin... Ew ji peyvên ku wan didin zorê hez dikin.” (White 1973:140) Rexnegira Awûstûryayî Maria Lypp, ku kêmzêde wekî Travers û White difikire, dibêje ku afirandinên nivîskarên zarokan bo edebîyata zarokan girêdayî ‘têkiliyeke asîmetrîk’ e ku ‘kodê çîroka zarokan’ pêk tîne; lêbelê ‘îdeala ragihandina sîmetrîk’ heye ku tê wataya têgihîştina rast a di navbera nivîskar û xwîner de û pîvana normatîf ya Lyppî ji bo edebîyata zarokan dibe ev. (Heimeriks û Van Toorn, 1989, r. 370-372). Lêbelê Barbara Wall berevajiyê Travers, White û Lypp angaşt dike ku:

Hemû nivîskarên ku ji bo zarokan dinivîsin, divê hinekî sivik binivîsin. Ger ew li gorî xwînerên mezin ango hevsalên xwe binivîsin, çîrokên wan dê herdem bala zarokan nekêşin û belkê pir caran dê neyên fêmkirin; ya herî xirab, ev dikare rasterast zirarê bide zarokan; heta eger serleheng zarokek be jî, wekî çîrokên *The Go-Between* û *What Maisie Knew*. Gava ku nivîskarek muxatabê xwe zarok bihesibîne û naveroka çîrokê yan jî rêbazên vegêranê ji bo sehên xwînerên zarok biguncîne, mirov dikare bibêje ku nivîskar di navbera xwînerên mezin û zarokan de cudahiyeke ji hêla şîyan, mêldarî û baldariyê ve qebûl dike (Wall, 1991, r.5).

Lêbelê, digel ku Wall ditirse ku zerarê bide zarokê, Gillian Avery difikire ku “Zarok mekanîzmaya xwe ya parastinê heye li hemberî tiştên ku ew di pirtûkê de jê hez nake yan fêm nake... Ew guh nade naveroka ku jê hez nake (belkê ji ber binhişê xwe) yan jî watayêke cuda jê werdigire... Zarok tiştên ku dixwazin ji pirtûkekê digirin û ne tiştêkî din” (Avery, 1976, r.33). Ev pênaseya ‘zarok’ a rexnegirên mezin nikare li gorî nêrîn û dîtînen zarokan bê pênasekirin an berevajîkirin; ji ber ku ev dîtîni ji hêla mezinan ve ji bo amanc û perspektîfên wan têne şîrovekirin-hilbijartin an jî sererastkirin. Nicholas Tucker aliyekî vê yekê wiha rave dike:

Hewldana fêmkirina xweza û karîgerîya têkiliya di navbera zarok û pirtûkên wan ên bijare de qet ne hêsan e... Hewldaneke rehet ya ji bo vê kêşeyê pîrî caran ev e ku bi rêya lêkolîn û anketên cihêreng ji zarokan tê pirsîn ka wataya pirtûkan li ba wan çî ye. Lêbelê arastekirina pirseke wiha sext bo vekolîna bersivên tevlihev (carinan nezêlal) ji bo peyda kirina kêşeyê rêyeke giran e. Zarok bi awayekî dikarin pirsan piştguh bikin, şîroveyên kurt ên wekî ‘Ne xirab e’ yan ‘Çîrok baş e’ bikin. Ev cure bersiv jî têgihîştina lêkolîneran a derbarê berhema xwendî de bi pêş ve nabin (Tucker, 1981, r.2).

Di vê nuqteyê de divê bê zanîn ku rawêja neguhêrbar a di binyada edebîyata zarokan de têgihîştina seha gerdûnî ya ‘zarokê’ ye ku rexneya edebîyata zarokan a li seranserê cihanê bi hev ve girê dide. Rexneya edebîyata zarokan a di gelek çandan de ‘zarokê’ wekî ‘hebûneke heyî’ dipejirîne û ev ‘hebûna heyî’ di çandên cihê de bi rengekî cuda tê pênasekirin; lewra di nav çandên cihê de têgihîştina ji mewhûma zarokê newekheviyek xuya dike. ‘Zarok’ û ‘edebîyata zarokan’ ya pevgerîdayî wê, di vê riwangehê de, pir caran ji hêla rexnegirên çandên din ve wekî ji Rojava deyngirî tê fêmkirin. Rexnegirê Endonezyayî Sunindyo vê yekê wiha destnîşan dike:

Wekî li welatên din, edebîyata Endonezyayê jî rehên xwe ji nerîteke devkî werdigirt... Dîroka pirtûkên zarokan li Endonezyayê ya serdema îro bi tevahî di dema Balai Pustaka de dest pê dike; ew weşanxaneyêke dewletî bû ku di sala 1908an de (dema ku Endonezya kolonîyeke Holandî bû) ji aliyê rêveberiya Holanda Giravên Hindûstana Rojhilat ve hatiye damezrandin. (Sunindyo, 1987, r. 44–45).

Rexnegirê Japonî Tadashi Matsui destnîşan dike ku li Japonyayê di salên 1920an de “mezînbûna bajarên mezin ên bi nifûsa zêde bû sedema derketina çîna navîn... di nav vê çînê de liberalîzma Ewropî, şewaza jiyana bajarvanî, perwerdeya girseyî ya herwe û têgeheke nûjen a zarokê” derket holê (Matsui, 1986; 1987, r.14). Dema ku Birgit Dankert balê dikişîne ser paşxaneya pêşkeftina edebîyata zarokan li Afrîkayê, ew bala xwe dide agahiyên berê xwe yê derbareyê karîgerîya Rojavayê û balê dikişîne ser aliyekî din jî;

Di gel gelek ‘destkeftinên’ çandî yê din, hêzên kolonyal ên berê pirtûkên zarokan jî bi Afrîkayîyan dan nasandin. Van veguhestinên çandî tevliheviyek derxist holê. Hin kesan ji van veguhestinan re rêz digirtin û hinekan jî ew red dikirin; her wekî gelek hêmanên din ên çandî ku wan ji hêzên kolonyal ên wê demê (û îro jî dikin) deyn kiribûn. Nîqaşên li ser pirtûkên zarokan dimîne yê wan demên ku edebîyata zarokan li Ewropayê dest pê kiribû: Divê pirtûkên zarokan wekî berhemên perwerdeyê bîn amadekirin, bi van pirtûkan çanda gelêrî bê parastin, rêjeya xwendin û nivîsandinê li Afrîkayê bilind bike û piştgirî bide nasnameya çandî ya Afrîkî (Hunt, 1992, r.112).

Cudahiyên di navbera pênaseyên cihêreng ên têgehên ‘edebîyata zarokan’, ‘zarok’ û ‘edebîyatê’ ji

bo rexneya edebîyata zarokan kêşeyî ne; lewra ev yek hewla bidestxistina amanca rexneyê sist dike. Di vê rewşê de, pêşniyazên xwendinê yên rexneya edebîyata zarokan ji bo zarokan dibe pirsgirêk û rexnegir bi awayên cuda hewl didin rastbûna dîtinên xwe biselmînin. Pirsgirêkên giring ên civakî (wekî nijadperestî) bûne sedem ku rexnegirên ku xwedî heman nêrînan in li dijî nijadperestiyê pirtûkekê bi yekcar cuda binirxînin. Mînak rexnegirê Brîtanî Bob Dixon pesnê romana Paula Fox a *The Slave Dancer* (Govenderê Kole, 1973) dide û romanê wekî ku “mirov metel dihêle û rasterast nîşaneya mirovahiyê ye... wekî karekî hunerî yê di asta herî têkûz de” pênase dike (Dixon, 1977, r.125); lêbelê heman roman di nav rexnegirên Amerîkî de hate rexnekirin ku yek ji wan jî Sharon Bell Mathis bû ku vê romanê “heqaretek ji zarokên reşik re” didît. (Mathis, 1977, r.146). Di çarçoveya van rexneyan de Binnie Tate angaşt dikir ku “nijadperestî di gelek xalan de xwe dide der... (bi îmayên zêde yên nijadperestî û hizrên neyînî yên di vê mijarê de dubare dibin)” (Tate, 1977, rr.152–153). Rawêja ku pirtûkên zarokan bi rengekî karîgeriyê li ser zarokan dikin giringiya vê mijarê tîrtir dike: Gelo *The Slave Dancer* nijadperestiyê dihewîne yan li dijberî wê derdikeve (an tiştêkî bi tevahî cuda dike)? Di her rewşê de, rexnegirên edebîyata zarokan bivênevê xwe dispêrin vê angaştê bingehîn: Ew ji rexnegirên ku dijberiya wan dikin bêtir fêhm dikin zarok kî ne, zarokatî tê çî watayê û zarok çawa û çima dixwînin.

Di vekoîlînên curbicur ên hewildanên pênasekirina ‘edebîyata zarokan’ de em bi berdewamî li rastî rawêja zarokê (xwîner) tên (ango rawêja seha ‘xwînerê zaroka’ yekgirtî, hevgirtî û objektîf). Wekî din, em dibînin ku her rexnegirek angaşt dike ku ew xwedî kapasîteya têgihiştina vî xwînerê zarok e. Em dikarin bibêjin ku hemû rexnegirên edebîyata zarokan di vê baweriyê de ne, herçend karê wan tenê rexnegirîya edebî ya edebîyata zarokan be jî. Ji ber ku hêla ‘edebî’ ya berhemekê, dîyarkirina karîgeriya pirtûkê ya li ser ‘zarokê’ ye. Lêkolîna pêvajoyên pênasekirina ‘edebîyata zarokan’ û têgeha ‘zarokê’ ya ku bingeha vê qadê pêk tîne, nîşan dide ku nêrînan cuda çiqas berbelav in û hem bi awayekî jî nîşan dide ku ev cudahiyên heyî insîcama rexneya edebîyata zarokan lawaz dike. Bi gotineke din rewşa heyî dide xuyakirin ku pênasekirina edebîyata zarokan û zarokatîyê ji bo rexnegirên edebîyata zarokan gelekî giring e û pênasekirina çawa û çima gelekî karîger e.

Di pênasekirina ‘edebîyata zarokan’ de xala bingehîn bo rexnegiran ev e ku ew pirtûkên ji bo amancên dîdaktîk an perwerdeyê hatine nivîsandin ji yên ‘edebîyata zarokan’ cuda dikin. Ev mijar niha jî bi giranî di nîqaşên ser pirtûkên zarokan de xwe nîşan dide. F.J. Harvey Darton derbarê vê mijarê de nêrîna xwe ya berbelav wiha diyar dike: “Bi ‘pirtûkên zarokan’ mebesta min ew berhemên çapkîrî ne ku bi xwezayî zarokan şa dikin, kêfa wan xweş dikin; ne ku hewl bidin rêya rast nîşanî wan bidin û şîret li wan bikin an jî tenê serê wan mijûl bikin” (Darton, 1932/1982 r.1). Li gorî rexnegirê edebîyata zarokan, taybetmendiya sereke ya ‘edebîyata zarokan’ ew e ku bi şêweyê xwezayî û balkêş xwe pêşkêşî xwînerê zarok bike; ne bi peyamên dîdaktîk ku bêhteng, zorker, rênîşaner û êrîşker in. Ev taybetmendî di heman demê de dibe nirxandina sereke ya nîşankirina taybetmendiyan ‘edebî’ yên pirtûkên zarokan. Wekî ku Margery Fisher diyar dike:

Divê em ji çîrokên zarokan pend û şîretan, angaştên dadweriyê û belavokên civaknasiyê *hêvî nekin*. Divê em wan wekî karên hunerî yên serbixwe bibînin ku bikarin xwe bigihînin bi xeyal, hiş û dilê xwînerên xwe... Eger nivîskarek nekare tiştê ku bi rastî his dike bine ziman, eger nekare mijarek bi kurahî vebêje... (Sedem her çî be, di hewla xwe de hewceyî sadebûnê his bike) ev di dawiyê de taybetmendiyan pirtûkan sist dike; taybetmendiyan ku divê di edebîyata zarokan de hebin (Havilan, 1973, r.273).

‘Edebîyata zarokan’ ‘edebîyatê’ wiha pênase dike: Wekî tiştêke ku bi eslê xwe ji bo zarokan baş e; wekî tiştêke ku ji pirtûkên neçîrokî karîgertir e, an zêdetir li ser zarokan bandor dihêle. Ev (bê guman) çend rawêjan derbarê ‘zarokê’ de dihewîne ka ‘zaroka’ dixwîne çî ye û çawa vê pêk tîne. Charlotte Huck bi kurtî di vê mijarê de nêrîna xwe wiha tîne ziman: “Nivîseke baş an jî bikaranîna

ziman a bikarîger dê ji xwîner re bibe alîkar ku kêfa spehîtiyê, heyraniyê û pêkenînê biceribîne... Xwîner dê bê handan ku xewnên xwe xeyal bike, bifikire û pirsan ji xwe bike” (Huck 1976:4). Ev têgeha ‘edebî’ bi serê xwe ji gelek rexnegirên edebîyata zarokan re pirsgirêkên giring derdixe holê. Di hewildana xwe ya di parastina hem têgeheke hîmî û hevîrtî ya ‘zarok’ û hem jî têgeheke ‘edebîyatê’ de, rexnegir mecbûr dimînin ku bi vegotinên hevdîj re bikevin têkoşînê; ev gotar bi awayekî zelal rê li ber me vedike ku em bibînin di rexneya edebîyata zarokan de ‘zarok’ û ‘edebîyat’ hevûdu çawa diwesfînin û dikemilînin. Mînak Joan Glazer û Gurney Williams diyar dikin ku “pirtûkên zarokan ên baş bi ‘materyalên bihêz, honandineke serkeftî, mekanên dewlemend, lehengên kemilî, mijarên giring û şewazên hunerî... zimanekî wêrek û xeyalî” dirûvê xwe aşkere dikin (Glazer û Williams, 1979, r.34, 19); û ev “tazebûn... ji nivîskar tê. Û nivîskarî jî bi têngîhiştina mahîyeta zarokê dest pê dike.” (22) Digel van, ev herdu rexnegir dibêjin ku zarok ji van pirtûkan hez nekin jî ev pirtûk dikarin wekî ‘edebîyata baş’ bînin dîtin; lewra “ji malzemeyên xurt pêk tên... ecibandî û nehezkirina zarokan qelîteya edebîyatê diyar nake... Divê pirtûk li gorî taybetmendiyên xwe yê edebî bînin nixandî û zarok ji edebîyateke hêja behredar bin.” (34)

Têgeha ‘zarok’ê di peywendaya xwendinê de bi hin nêrînên diyar ên wekî azadî, hest û hişmendiyê ve girêdayî ye. Her wekî ku Darton jî amaje pê dike; têgeha ‘zarok’ê bi berterafkirina nêrînên hafîsînkirin û zorlêkirin dirûv digire û di nav pêkhatiyên çandî û civakî de li kuncên taybet vedinişe. Ev ramanên derbarê edebîyat û azadîyê de ji îdealên humanîzma lîberal a Rojavayî dertên ku esasen reha xwe ji çanda Yewnanî ya klasîk werdigire. Dema ku em gotinên Michele Landsberg, Charlotte Huck, Glazer û Williams ên derbarê nixra edebîyata zarokan de bi ya perwerdekarê humanîst yê sedsala 16an Juan Luis Vives re berawird bikin, ev xal xwe aşkere dike:

Helbest xwedî mijarên karîger ên derasayî ne û daxwazên mirovan bi awayekî ecêb û zindî nîşan dide. Ji vê re *energia* tê gotin. Giyaneke gewre û payebilind di nava wan de heye; ewqasî ku xwîner dikevin ber pêlên vî giyanî û rewşeke nû ku ji sînorên hişê xwe û cewhera xwe derbas dibin (Vives, 1913, r.126).

Digel hemû angaşên berxwedêrên ku dijberiya naveroka perwerdeyê û têgeha ‘fêrkariyê’ (dîdaktîzm) ya xetere di vegêrana rexnegirên edebîyata zarokan de roleke berçav bi perwerdeya zarokan a hestî, sincî û bîreweriyê nayê dayîn; herçend em dizanin ku ew giringî didin vê xala edebîyata zarokan jî.

Di vê navberê de, derbarê tîkiliya di navbera ‘zarok’ û pênaseyên taybet yê azadî yan serbestiyê de, em dikarin gotara Tadashi Matsui ya di navbera ‘fîkrên lîberalîzma Ewropî, şewaza jiyana bajarvanî, perwerdehiya girseyî ya azad’ û ‘têgeha nûjen a zarokê’ de bînin bîra xwe. Bi heman awayî em dikarin behsa gotara Birgit Dankert a li ser edebîyata zarokan a Afrîkayê jî bikin ku balê dikişîne ser rewşa tevlihev a edebîyata zarokan. Ev berhem wisa tînin nivîsandî ku wekî ew hilgirê çanda devkî ya malbatî ne û bêangajman in (‘deqeke bêguneh’); lêbelê tê hizrîn ku naveroka rastîn a pirtûkê her çî dibe bila bibe, çanda nivîskî (wekî hilberîneke îdealên perwerdehiya hunerên lîberal) mecbûr e ku van nixan bihewîne.

Rexnegirê swêdî Boel Westin di vê mijarê de balê dikişîne nêrînên Darton û vê xalê bêtir ronî dike. Li gorî wî, rexnegir dixwazin xwe ji rola fêrkariyê ya edebîyatê dûr bikin, ev yek di hewla wan de dixuye; lewra êdî ew bala xwe ji zorlêkirinên mezinan zêdetir didin bi hewcedariyên ‘zarokan’:

Heta dawiya sedsala 19an, amanca sereke ya pirtûkên (Swêdî) zarokan ew bû ku xwînerên xwe yê ciwan ji hêla hestên sincî, reftarên rast û hizrên dînî ve perwerde bikin. Edebîyata zarokan li Swêdê taze di destpêka sedsala 20an de dest pê kir ku bersivê bide hewcedariyên zarokan, ne yê mezinan (Westin, 1991, r.7).

‘Edebîyata zarokan’ wekî qadeke nû hate dîtin ku hem ji hêla şewaz û hem jî ji hêla naverokê ve ‘hewcedariyên zarokan’ bi cih bîne. Ji ber vê yekê ye ku tê hizrîn di navenda pirtûkên zarokan de

‘zarok’ heye; herçend ev ‘pirtûkên zarokan’ ji hêla mezinan ve hatibin nivîsandin, çapkirin, firotin û pir caran kirin jî. Rexnegira Zelandaya Nû Sydney Melbourne dema ku derbarê şayesandina Maoriyan a di pirtûkên zarokan de nêrînên xwe tîne ziman dibêje ku: “Em li pey çi ne? Ne tenê xemilandinê candî, ew teqez e. Cewhera zarokan? Erê...” (Melbourne, 1987, r.102).

Têkiliyên nêzik di navbera pênaseyên zaroka xwîner û edebîyata zarokan de bi tevahî diyar dibin: Rexnegir gelek caran wan wekî yek û heman tişt bi nav dikin; lewma edebîyata zarokan wisa tê dîtin wekî ku ji hêla zarokan ve hatiye nivîsandin. Zarok hewcedariyên xwe, hest û serpêhatiyên xwe di wan de tînin ziman. Lissa Paul dema ku rewşa edebîyata jinan û ya zarokan dide ber hev wiha dinivîse:

Dema ku nîşan û zimanê edebîyata jin û zarokan ji rexnegirên serdest ên mêr re biyanî û yên din bin, hema bêje ne pêkan e ku ew wataya van qadan tam fêhm bikin. Ji ber vê yekê, yek ji pirsgerêkên bingeşîn ên rexnegirên femînîst û edebîyata zarokan; naskirin, pênasekirin û nirxandina ‘ya din’ e.” (Paul, 1990, r.150).

Paul edebîyata zarokan wekî ku ji aliyê zarokan ve hatiye nivîsandin dinirxîne û vê rewşê jî dişibîne nivîsandina edebîyata jinan, wiha dinivîse: “Jin zêdetirî nivê nifûsa cihanê pêk tînin û em hemî jî wextekê zarok bûn. Hişê mirov jê nabire çawa ku jin û zarok ewqas dirêj nehatine dîtin û dengê wan nehatiye bihîstin.” (150) Bi vî awayî, Paul vê rastiyê piştguh dike ku edebîyata zarokan (eger ne ji hêla jinan ve hatibe nivîsandin) ji hêla ‘rexnegirên serdest ên mêr’ ve hatiye nivîsandin (eger ew ne di wê baweriyê de be ku ji bo nivîsandina edebîyata zarokan hewce ye ku ji nû ve mirov bibe zarokek; lewma gelek rexnegir di wê baweriyê de ne). Mînak Myles McDowell jî têgeha ‘zaroka di pirtûkê de’ wiha pênase dike:

Pirtûkên zarokan bi giştî kurttir in; ji ravekirin û raçevkirina derûnî bêtir giraniyê didin ser diyalog û bûyeran; serlehengên berheman zarok in; nirxên nerîtî pir tînin bikaranîn; roman di pêşnûmayeke zelal a sincî de diherike ku di romanên mezinan de pirî caran tê piştguhkirin; pirtûkên zarokan bi gelemperî xweşbîn in, ne reşbîn in; ziman li gorî zarokan tê bikaranîn; naverok li gorî sistemeke diyar tê honadin; ihtîmal pirî caran tê piştguhkirin û di wan de behsa gelekî sêhr, xeyal, daxwaz, bûyerên normal û serpêhatiyên tînin kirin (McDowell, 1973, r.51)

Li ser van pîvanan û têgeha ‘zaroka di pirtûkê de’, rexnegir û nivîskara Amerîkî Natalie Babbitt dibêje ku pirtûkên zarokan ne hewce ne ji pirtûkên mezinan kêmtir ciddî bin û ne jî mecbûr in ku ‘hêsantir’ an jî bi hestên ‘cuda’ re têkildar bin: “A rastî, tiştêk bi navê hestên mezinan tune û edebîyata zarokan bi hemî hestan re mijûl dibe.” (Babbitt, 1973, r.157) Piştî Babbitt amaje pê dike ku cudahiyeke mezin a bergeh û pirrengiya naverokê di navbera herdu cureyan de tune. Her mirova ku di *The Wind in the Willows* (Bayê Bîyan) derdikeve pêşiya xwîner dikare di *Ulysses* a James Joyce de jî xwe nîşanî me bide. Li gorî Babbitt, ji aliyê naverokê ve di navbera edebîyata mezinan û ya zarokan de zêde ferq tune: “Aliyên herî dijwar yên jiyanê yên wekî şer, seqetî, feqîrî, hovîti, di edebîyata zarokan de jî hene.” (157) û fantazî jî ne derî vê yekê ye.

Babbitt herwiha difikire ku bikaranîna ziman ne taybetmendiyêke cudakirina edebîyata zarokan ji edebîyata mezinan e:

Pirtûkên zarokan xwedî xezneyeke peyvên xwerû ne? Zimanê Kiplingî hinekî bi yê Hemingwayî bidin ber hev û careke din bifikirin. Hevoka destpêkê ya *A Farewell to Arms* (Bi Xatirê Silahan): “Niha dema payîzê bû û daran belçimên xwe weşandibûn û rê jî bibûn herî.” Hevoka destpêkê ya *How the Rhinoceros Got His Skin* (Kergedan Çawa Bû Xwedî Çermê Xwe): “Wextekê, li giraveke bêşênî ya li rexê Deryaya Sor Persiyek dijiya ku ji kumê serê wî tîrêjên rojê yên ji tava Rojhilata Navîn geştir dibiriqî.” Ewqas bes e! (Babbitt, 1973, r.157).

Karîgera rexeke (side-effect) ya vê nêrînê ev e ku ‘edebîyata zarokan’ di encama lêgerîneke dîrokî

ya hewla fêmkirina ‘zarok’ û ‘hewceyên wî’ de derketiye holê (di vê çarçoveyê de John Locke û Jean-Jacques Rousseau bi gelemperî wekî ‘keşifkerên zaroktiyê’ tên pejirandin). Di encama vê nêrînê de, gelek (lê ne hemî) rexnegir edebîyata zarokan bi têgehên peresînî rave dikin: Bi zanebûn an jî xeletî wisa difikirin ku ‘edebîyata zarokan’ têgeha ‘zarokê’ di pirtûkan de her gav baştir û rasttir bi kar tîne û her diçe di vê hêlê de xwe bi pêş ve dibe. Wekî ku Boel Westin li ser dîroka edebîyata zarokan a Swêdê dinivîse:

Piştî Şerê Cihanê yê Duyemîn, meylên nû yên psîkolojiya zarokan û nêzîkatiyeke azadtir a perwerdeyê ji hêla kesayetên wekî Bertrand Russell û A.S. Neill li Swêdê bi berfirehî hat pejirandin. Daxwaza zarokê ya ji bo listin û pêketina kêfxweşiyê di qonaxên cuda yên kamilbûnê de hat dabînkirin. Di edebîyata zarokan de cihan êdî bi çav û sehên zarokan bi xwe hat şayesandin. (Westin, 1991, r.22).

Li gorî vê nêrînê, têgeha ‘zarok’ di ‘klasîkên edebîyata zarokan’ de bi gelemperî wekî avantgard an jî bi rengekî awarte û anakronîk tê pênasekirin... Wekî mînak Barbara Wall rewşa klask a *Alice in Wonderland* (*Serpêhatiyên Aliceê Li Welatekî Ecêb*) wiha rave dike:

Di dîroka edebîyata zarokan de yekem car bû ku hişê zarokê (Alice) di navenda vegêranê de cih girtibû... Tu vegêrê zarokan ewqas nêzîkî lehengeke zarok nebibû; ne tenê ji nêz ve ew raçev kiribû, di heman demê de bêyî ku wê rexne bike ew şayesandibû û tiştinan nîşan dabû ku wê zarokê tenê dîtibûn (Wall, 1991, r.98).

Dubendiya fêrkarî-edebî ya rexnegirên edebîyata zarokan didome û wekî yek ji biryareke dawî ya nîrxa ‘edebîyata zarokan’ rola xwe berdeham dike; lewra ‘zaroka’ di pirtûkan de ji hêla her rexnegirê ve bi awayekî tê pênasekirin. Mînak Sheila Egoff wiha dinivîse:

Ez dikarim vê pêşniyaz bikim ku bila amanca edebîyata zarokan ne hînkirin be, lê kêfdayîn be; bila taybetmendiya wê meraqa bêdawî ya zarokan, sadebûn, ken û germahî be û li seranserê dinê di pirtûkên zarokan de bila edebîyat tê de bimîne; lêbelê civaknasî û hîndeke li derê wê bisekine (Egoff, 1987, r.355).

Bi heman awayî, Yoko Inokuma dema ku derbarê komên kêmar ên edebîyata zarokan a Japonî de dinivîse wiha dibêje:

Amanca hîndeke yê ya nivîskar bi tevahî aşkere ye... Tu kes ji rastbûna amanca wê guman nake. Lêbelê hem xwînerên Koreyî û hem jî yên Japonî dibe ku dijwar bibînin xwe bi lehengên yekalî re hevaheng bibînin... Di encamê de, xwesteka Imao Hirano ya ji bo danasîna zarokên Japonî nakam maye û di destê wê de tenê otobîyografiyeke edebî ya weset maye... Bi kurtî, pirtûkên xwedî nîrxên bilind ên edebî kurterê ne ji bo têgihîştin û hevdiliya rast bi komên kêmar re (Inokuma, 1987, r.75, 76, 82).

Ravekirina Inokuma têgeha ‘hevyekeî (identification/özdeşim)’ zelal dike. Ev têgeh yek ji têgehên bîngêhî ên rexnegirên edebîyata zarokan e. Hizra ‘hevyekeîyê’ dema ku dibe bersiva zarok çima û çawa dixwîne, piştgirî dide wê nêrîna ku dibêje ‘zarok’ ew kesê ku di ‘pirtûkên zarokan’ ên baş de ye: Tê hêvîkirin ku ‘zarok’ bi xwezayî û dilxwazî berê xwe bide wan pirtûkan ku di wan de xwe nas dike. Wekî ku rexnegirê Îsraîlî Adir Cohen dibêje:

Nivîskar têgihîştin ku ji bo zarokan pirtûkek çavkaniya kêfxweşiyê ye ku zarok bi wan xwe dinase, tevli ceribandî wê wan dibe û zanîna xwe bi rêka wan zêdetir dike. Pirtûk derfeta xwenasîn, xwekemilîn û berfirehkirina serpêhatiyên giyanî dide zarokan. Pêvajoya xwendin, xwepênasekirin, tevlibûn û peywendîdayîna bi awayekî dinamik xwîner tevli rastiya naveroka pirtûkê dike (Cohen, 1988, r.31).

Lêbelê, ‘hevyekeîyê’ jî nekariye xwe ji gengeşiyên derbarê pênaseya ‘zarokê’ de dûr bihêle. Ji ber ku pêvajoya ‘hevyekeîyê’ bi têgeha ‘zarokê’ ve girêdayî ye ku rexnegir çarçoveya wê dikêşin. Pênaseyên cihêreng rê li ber nîrxandinê cuda yên şîyana pirtûkê vedikin. Di van nîrxandinan de tê gotin ka bi

çiqasî xwînerê zarok dikare xwe pênase bike. Lêpîrsînên van nîrxandinan li ser xalên wekî pênasekirin çî ye û peywîra wê çî ye, zal dibin. Lêbelê hemî gengeşî hebûna domdar û pîrhêl a têgeha ‘zarokê’ dûpat dikin: Heger ne, têgeha ‘hevyekîti’ bi edebîyata zarokan re ku tîkiliyeke tevlihev a wê bi ‘rastîyê’ re heye, çawa dikare kar bike? Di çîrokê de hêj jî ji ‘zaroka’ berbiçav a pirtûkê tê hêvîkirin ku ji aliyê ‘zaroka xwîner’ ve wekî ‘rasteqîn’ bê pejirandin.

Ji ber vê yekê, rawêjên nepenî û aşkere yê derbarê ‘zarok’ û edebîyata zarokan de li ser ravekirinên ‘hevyekîtiyê’ karîger in; wekî ku em di vegotina Adir Cohen de dibînin. Donna Norton ‘hevyekîtiyê’ wekî “pêvajoyeke ku zarok pêwendiyê hestiyarî bi model re didane; zarok bawer dikin ku ew wekî wan modelan in û raman, hest û taybetmendiyên wan dişibin wan modelan.” (Norton, 1983, r.20) Rexnegirên Amerîkî Judith Thompson û Gloria Woodard ji vê pêşniyazê wiha encam derdixin:

Lêbelê yek ji sînorên zehfî pirtûkan ew e ku tenê bi zarokên çîna navîn re hesta hevyekîtiyê didanin û li derdorî hizrên vê çînê naverokê disazin. Ji bo gelek zarokên çermreş, ev pirtûk gelekî ji ceribandînan wan dûr dimînin... Ji bo ku xwînerên ciwan ên çermreş bi naveroka pirtûkê re hevyekîtiyê hîs bikin, hewce ye ku serlehengê pirtûkê derbarê çanda çermreşan (ku wekî jêreçand/subculture tê ditin) de xwedî agahiyên kûr be.

Thompson and Woodard 1972:23

Lêbelê rexnegirê Brîtanî Robert Leeson dema ku mekanîzmaya navendî ya pêvajoya hestiyarî ya xwendinê rave dike, ‘hevyekîtiyê’ bi vî rengî tîrtir dike. Herçend Leeson dipejirîne ku ‘zarok’ hewce ye ku xwe nas bike, di heman demê de ew dibêje ku “zarokên çîna karker naxwazin tenê derbarê xwe de bixwînin” û zarok hez dikin ku bikevin cîhanê cuda û ew bi rêka xwendinê dixwazin kêf û kelecaniyê neyekser biceribînin (Leeson 1977 :43). Li gorî Leeson, pirtûkeke baş ji bo ‘zarokan’ ew nîne ku tenê jê re bibe neynik û jiyana wan dubare bike; berevajî divê tişteke ku heta niha neceribandîye pêşkêşî wan bike. ‘Hevyekîti’ têgeheke bipîrsgirêk e ku pîrî caran bikaranînan wê yê zêde û berbelav bê nîrxandin tîr pejirandin: Divê di pirtûkê de ‘zarokê’ bê pêşbînîbikin. Ger hebûna wê ‘zarokê’ bê pêşbînîbikin jî, ‘hevyekîti’ nikare xwendina berdewam rave bike; lewra zarok tenê li pey xwegerîna nîne. Di dawiyê de, ‘hevyekîti’ nikare pêvajoyên xwendinê yê hîpotetîk ên wekî fêrbûna tişteke nû, jixwewerîna an jî wekî ku D.W. Harding dibêje “têgihîştina xeyalî ya ku kesekî din çî hîs dike û berçavgirtina ezmûnên mirovî yê pêkan ên ku heta niha me bi xwe neceribandîne” rave bike (Harding 1967: 7).

Bi vî awayî pênaseyên edebîyata zarokan û zarokatîyê di nava vegêrana edebîyata zarokan de bi hev ve girêdayî ne, di pênasekirina hevûdu de karîger in. Di rexneya edebîyata zarokan de alozî û kêşe derdikevin; ji ber ku rexnegirên edebîyata zarokan di wê baweriyê de ne ku têgehên ‘edebîyat’ û ‘zarokatî’ xwedî pênaseyên serbixwe û taybet in û ev pênase tenê di nav edebîyata zarokan û rexneya wê de bo hevûdu sîdewer/karîger dibin. Rexnegirên edebîyata zarokan di nivîsên xwe de vê hizra xwe ya bîngêhî der dikin: Digel nelihevîkirin û nakokiyên navxweyî yê ku min berê behs kiribû, ev yek herî zêde xwe di hewla rexnegiran de aşkere dike ku xwe dikin du beş wekî ‘mîrovên pirtûkhez’ û ‘mîrovên zarok’ (Townsend 1980:199). Townsend destnîşan dike ku:

Piraniya gengeşiyên derbareyê standardan de bê encam dimînin; ji ber ku aliyên dijber difikirin ku pîvanên wan ji hev cuda ne. Ger yek rast be, divê ya din xelet be. Ev ne hewce ye wisa be. Dibe ku ji bo amancên cihê cureyekî taybet ê nîrxandinê hewce be... Ez tenê dixwazim diyar bikim ku wekheviya riwangeha nêrînan derûnnas, civaknas û yê hin perwerdekarên digel yekûdu yan bi yê kesên xwedî riwangeha edebî re pîr kême (Townsend, 1980, r.193–207).

Lêbelê, pêşniyaza Townsend bo berhemên rexnegiran ku xwe ji heman ‘birê’ dibînin, kêşeya (heta ji bo edebîyata zarokan bi xwe!) peydabûna ‘zarokên’ cuda û ji ber vê jî şîroveyên nakok yê pirtûkan sivik nekîr. Edebîyata zarokan û rexneya edebîyata zarokan angaşt dikin ku ew ji ber hebûna ‘zarokan’

û ji bo hebûna 'zarokan' hene û ew 'zarok' in ku meraqa (û hem jî maka gengeşiyê di navbera rexnegir û nivîskaran de) rexnegir û nivîskarên zarokan ber bi xwe ve dikêşin.

References

- Aiken, J. (1973). Purely for love, dnd. Haviland, V. (ed.) *Children and literature: Views and reviews*. Bodley Head.
- Ariès, P. (1973) *Centuries of childhood*. Penguin.
- Avery, G. (1976). A sense of audience—2, dnd. Fox, G. et al. (eds) *Writers, critics, and children: Articles from children's literature in education*. Heinemann Educational Books.
- Babbitt, N. (1973). *Happy endings? Of course, and also joy*, dnd. Haviland, V. (ed.) *Children and literature: Views and reviews*. Bodley Head.
- Cohen, A. (1988). 'The changing face of Israeli children's literature: forty years of creativity', *Modern Hebrew Literature new series* 1:25–31.
- Cott, J. (1984). *Pipers at the gates of dawn: The wisdom of children's literature*. Viking.
- Darton, F.J.H. (1932/1982). *Children's books in England: Five Centuries of Social Life*. 3rd ed., rev. B. Alderson, Cambridge University Press.
- Dixon, B. (1977). *Catching them young. Vol. 1: Sex, race and class in children's fiction*, Pluto Press.
- Egoff, S. (1987)ç *Inside and out: a Canadian's view of trends in contemporary children's literature*, dnd. Lees, S. (ed.) *A track to unknown water: Proceedings of the second pacific rim conference on children's literature*. Scarecrow Press.
- Glazer, J.I. and Williams G, III (1979). *Introduction to children's literature*. McGraw-Hill.
- Harding, D.W. (1967). *Considered experience: the invitation of the novel*, *English in Education* 2, 1: 3–14.
- Haviland, V. (ed.) (1973). *Children and literature: Views and reviews*. Bodley Head. ,
- Heimeriks, N. and Van Toorn, W. (eds) (1989). *De hele bibelebontse berg. de geschiedenis van het kinderboek in nederland en vlaanderen van de middeleeuwen tot heden [the whole 'bibelebonts' mountain: The history of children's books in the netherlands and flanders from the middle ages to the present]*. Em. Querido.
- Huck, C.S. (1976). *Children's literature in the elementary school, 3rd ed.*, Holt, Rinehart and Winston.
- Hunt, P. (ed.). (1992). *Literature for children: Contemporary criticism*. Routledge.
- Inglis, F. (1981). *The Promise of happiness: Value and meaning in children's literature*. Cambridge University Press.
- Inokuma, Y. (1987). *The present situation of stories about minority groups in Japan*, dnd. Lees, S. (ed.) *A track to unknown water: Proceedings of the second pacific rim conference on children's literature*. Scarecrow Press.
- Landsberg, M. (1987). *Reading for the love of it: Best books for young readers*. Prentice Hall.
- Leeson, R. (1977) Children's books and class society: Past and present, children's rights workshop (ed.) *Papers on Children's Literature no. 3*, London: Writers and Readers Publishing Cooperative.
- Lonsdale, B.J. and Mackintosh, H.K. (1973). *Children experience literature*. Random House.
- McDowell, M. (1973). *Fiction for children and adults: some essential differences*, *Children's Literature in Education*, 10:551–563. 28
- Mathis, S.B. (1977). *The slave dancer is an insult to black children*, dnd. MacCann, D. û Woodard, G. (eds) *Cultural conformity in books for children: Further readings in racism*, Scarecrow Press.
- Matsui, Tadashi (1986–1987) 'A personal encounter with Kodomo no kuni: a vanguard Tokyo periodical of the twenties and thirties', *Phaedrus: An International Annual of Children's Literature Research* 7, 2/3:14–18.
- Mead, M. and Wolfenstein, M. (1955). *Childhood in contemporary cultures*. University of Chicago Press.
- Melbourne, S. (1987). 'The portrayal of the Maori in New Zealand children's fiction', dnd. Lees, S. (ed.) *A Track to unknown water: Proceedings of the second pacific rim conference on children's Literature*. Scarecrow Press.
- Norton, D.E. (1983). *Through the eyes of a child: An introduction to children's literature*. Charles E. Merrill.
- Paul, L. (1990). *Enigma variations: what feminist theory knows about children's literature*, dnd. Hunt, P. (ed.). *Children's literature: The development of criticism*. Routledge.

- Rose, J. (1984) *The case of Peter Pan or: The impossibility of children's fiction*. Macmillan.
- Sadker, M.P. û Sadker, D.M. (1977) *Now Upon A Time: A Contemporary View of Children's Literature*, New York: Harper and Row.
- Smith, J.A. û Park, D.M. (1977). *Word music and word magic: Children's literature methods*. Allyn and Bacon.
- Sunindyo, (1987). *Publishing and translating in Indonesia*, dnd. Lees, S. (ed.) *A track to unknown water: Proceedings of the second pacific rim conference on children's literature*. Scarecrow Press.
- Sutcliff, R. (1973). *History is people*, dnd. Haviland, V. (ed.) *Children and literature: Views and reviews*. Bodley Head.
- Tate, B. (1977). Racism and distortions pervade *The Slave Dancer*, dnd. MacCann, D. û Woodard, G. (ed) *Cultural Conformity in books for children: Further readings in racism*. Scarecrow Press.
- Thompson, J. û Woodard, G. (1972). Black perspective in books for children, dnd. MacCann, D. û Woodard, G. (eds) *The black american in books for children: Readings in racism*. Scarecrow Press.
- Townsend, J.R. (1980). Standards of criticism for children's literature dnd. Chambers, N. (ed.) *The Signal Approach to Children's Books*. Kestrel Books.
- Tucker, N. (1981) *The child and the book: A psychological and literary exploration*. Cambridge University Press.
- Vives, J.L. (1913) *On education: A translation of the 'De Tradendis Disciplinis' of Juan Luis Vives, intro. and trans. F.Watson*. Cambridge University Press.
- Wall, B. (1991) *The arrator's voice: The dilemma of children's fiction*. Macmillan.
- Westin, B. (1991). *Children's literature in sweden, trans. S.Croall*. The Swedish Institute.
- White, E.B. (1973). On writing for children, dnd. Haviland, V. (ed.) *Children and literature: Views and reviews*. Bodley Head.

Xwendinên Zêdetir

- Egoff, S., Stubbs, G.T. and Ashley, L.F. (eds) (1969). *Only connect: Readings on children's literature*. Oxford University Press.
- Hunt, P. (ed.) (1990). *Children's literature: The development of criticism*. Routledge.
- (ed.) (1991) *Criticism, theory and children's literature*. Basil Blackwell.
- Lesnik-Oberstein, K.B. (1994). *Children's literature: Criticism and the fictional child*. Clarendon Press.
- Meek, M., Warlow, A. û Barton, G. (eds). (1977). *The cool web: The pattern of children's reading*. Bodley Head.
- Salway, L. (ed.) (1976) *A peculiar gift: Nineteenth century writings on books for children*. (Penguin) Kestrel Books.
- Shavit, Z. (1986). *Poetics of children's literature*. University of Georgia Press